

עד אחד**תוספות מסכת שבועות דף מ עמוד א**

אבל בטענת מלוה והעדאת עד אחד כו' - וא"ת דבשילהי הכותב (כתובות פז: ושם) אמרינן דאין נשבעין על כפירת שעבוד קרקעות אפי' בהעדאת עד אחד אלמא משוינן עד אחד להודאה במקצת ויש לומר דשמואל דהכא לטעמיה דמחייב לעיל בכפירת פרוטה דכיון דמשתבע אפרוטה מוקמיה קרא דאבל קם לשבועה בפרוטה אבל בקרקעות לא משכחת דמשתבע בשום מקום ולפי זה צ"ל דלית הלכתא כותיה דשמואל בהך דהכא כיון דתליא בההיא דלעיל דבההיא דלעיל לית הלכתא כותיה מדתני ר' חייא לסייעיה לרב ועוד דרק פפא דה"ל בתראה ס"ל כרב לקמן בשמעתין. וכל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה - לאו דוקא דהא איכא כפירת שעבוד קרקעות.

תוספות מסכת כתובות דף פז עמוד ב

עוד אין נשבעין על כפירת שיעבוד קרקעות - מקשין הא בפרק הזהב (ב"מ דף נז:): דילפינן דאין נשבעין על כפירת שיעבוד קרקעות היינו מהנהו קראי דאיירי בשבועה שע"י הודאת עצמו באה אבל בשבועה שע"י עד אחד לא אשכחן ואין לומר דמסתמא שוים דהא אשכחן בהם חילוק למילתא אחריתי בשבועת הדיינין (שבועות דף מ. ושם) דאמרינן אמר ר"נ אמר שמואל לא שנו דהטענה שתי כסף אלא בטענת מלוה והודאת לזה אבל בעד אחד אפי' לא טוענו אלא בפרוטה ועד אחד מעידו שהוא חייב חייב לו שבועה כו' ואומר רבינו דמצי למימר שמואל לטעמיה דאמר לעיל (שם דף לט:): אמתני' דטענה שתי כסף אפילו לא כפר אלא פרוטה או לא הודה אלא בפרוטה חייב הלכך בעד אחד דלא שייך חיובא דידיה אלא בכפירה כי לא טוענו אלא בפרוטה מיחייב דאי אמרת בעינן מ"מ טענה שתי כסף א"כ כל שתי כסף אתה צ"ל שיכפור כדי שלא יתחייב מטעם מודה במקצת אלא מטעם עד אחד הלכך אית לן למימר דעל טענת פרוטה מיחייב הרי יתחייב בעד אחד על כפירת פרוטה כמו במודה במקצת וברייתא דמייתי במסקנת מילתיה דשמואל ותניא כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה לא תקשי לרב דקסבר כפירת טענה שתי כסף דאין למדין מן הכללות ואפילו במקום שנאמר בו חוץ מיהו קשה לי לעולם בעינן טענה עצמה שתי כסף בעד אחד כמו במודה במקצת והוא ודאי כפר לו השתי כסף אבל עד אחד אין מעיד אלא בפרוטה ואמר לנו רבינו תירוץ אחר דאליבא דכו"ע אתיא מימרא דשמואל אע"ג דמחייבין שבועה בעד אחד באותו ענין דמיפטר במודה מקצת לא דמי להכא דהתם מין המחויב שבועה בעלמא מיהא הוי אבל כפירת שיעבוד קרקעות לא מצינו בשום מקום במינו שבועה והלכך גבי עד אחד אית לן למיפטריה.

רש"י מסכת שבועות דף לז עמוד ב

משום דהוה ליה - האי שטר ממון שהקרקעות משועבדים לו והכופר בו ככופר בקרקעות וקיימא לן לקמן /שבועות/ (דף מב:): דאין נשבעין על הקרקעות הלכך כי אשתבע נמי אין לה דין חיוב שבועה להביא עליה קרבן.

תוספות מסכת בבא קמא דף קג עמוד א

הגוזל מחבירו שוה פרוטה ונשבע כו' - כגון שנשבע מעצמו דאין ב"ד משביעין אלא בטענת שתי כסף והודאה שוה פרוטה ואפילו בשבועה עצמו מיחייב חומש כדמוכח בשילהי פירקין ובמס' שבועות (דף לו:): תנן נמי שבועת הפקדון נוהגת באנשים ובנשים בפני ב"ד ושלא בפני ב"ד [מפי עצמו] א"נ מיירי בטענו שתי כסף והודה לו שוה פרוטה.

חידושי הרמב"ן מסכת שבועות דף מ עמוד א

אבל טענת מלוה והעדת עד אחד אפילו לא טענו אלא בפרוטה וכפר בו חייב. איכא דדייקי מדקא אמרינן טענת מלוה ואמרינן נמי טענו אלמא אין נשבעין בהעדת עד אחד אלא בטענה וכפירה כלומר שיהא טוענו בריא, אבל בטענת שמא כגון שאמר אמר לי עד אחד שנטלת משלי מנה והלה כופר והביא את העד פטור משבועה הואיל ולא טענו טענת בריא, והרב רבי אפרים תלמידו של רבינו הגדול ז"ל כך דעתו, והביא ראיה מדאמרינן במסכת ב"מ (ד' א') הצד השוה שבהן שעל ידי טענה וכפירה הן באין אלמא דוקא כשטענה בריא אבל בשמא לא, ואין אלו ראיות דמאי טענה דקאמרינן תביעה שהוא תובעו וזה כופר לדברי רש"י ז"ל, אבל אנו כבר פירשנו שם דמגלגול שבועה דעד אחד הוא דאתיא התם בריש ב"מ, וכיון דמגלגול אתיא על כרחך אפילו בשמא נמי דהא נשבעין על השמא בגלגול שבועה כדאמרינן במס' קדושין (כ"ח א') ולקמן בשילהי כל הנשבעין (מ"ט א'), אלא על כרחך לאו טענת ברי קאמר אלא ה"ק שיש הודאת פיו במקצת או עדות עד אחד שהוא כעין הודאה או עדות שני עדים ויש כפירה גמורה במקצת וזהו צד השוה שבהן, והרב רבי יהוסף הלוי כך כתב שאין נשבעין על פי עד אחד שלא בטענת ברי. ורבים רבינו הגדול רבי יצחק אלפסי ז"ל לא כך דעתו שהרי כתב בפ' כל הנשבעין בעסק חד גברא דא"ל לחבריה אית לי חד סהדא דאתית לביטאי ופתחת ליה דלאו באפאי ושקלת מיניה חד טעונה דכיתנא ואמר ליה אידך אין פתחי ושקלי ודידי שקלי דאת אמרת לי שקליה בחושבנא דאית לך גבאי, והורה הרב ז"ל דהוה ליה מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע ומשלם, והא הכא דשמא הוא דלאו באפיה שקליה וקאמר דמחוייב שבועה הוא. וקרא ומתניתא דייקי הכי, קרא דכתיב לכל עון ולכל חטאת לכל עון ולכל חטאת לא יקום אבל קם הוא לשבועה משמע דומיא דשנים בממון, ומתניתא דתניא בהדיא כל מקום ששנים מחייבין אותו ממון אחד מחייבו שבועה, והרי שנים מחייבין אותו ממון אפילו בטוען טענת שמא כגון שאומר גזלתני שלא בפני א"נ בטוענו קטן מנה לאבי בידך בשמא וכיוצא בו, הילכך עד אחד מחייבו שבועה. ומי שאומר אין למדין מן הכללות אין דבריו נכונים שלא אמרו אין למדין

אלא היכא דמוכחא מילתא במתני' או במתניתא או בגמרא, אבל אנן לית לן לשבושי כלל גדול שמסרו לנו רבותינו שאם כן אין לדבר סוף ולא נסמוך על התלמוד הערוך בידינו שהרי רובו כללות. ובירושלמי דקו בהך כללא והרי שנים מחייבין אותו קרקע שנייא היא שאין נשבעין על הקרקעות והרי מחייבין אותו קנס שנייא היא שאין נשבעין בקנס, פי' שמואל ה"ק בכל דבר שנשבעין עליו עד אחד מחייבו שבועה אבל בדבר שאין נשבעין עליו כגון קרקעות וקנס שאפילו יודה פטור אין עד אחד מחייבו שבועה, ואקשו תו התם והרי שנים מחייבין אותו פרוטה וכן הוא דתנינן שבועת הדיינין שתי כסף וההודיה שוה פרוטה מתני' בשנשבע מפי עצמו מה דמר שמואל בשנשבע מפי אחרים רב חסדא וחבורתי' פליגינן שבועת הדיינין כל שבועת הדיינין לא שנייא היא בין מפי עצמו בין מפי אחרים לעולם אינו חייב עד שתהא הטענה שתי כסף וההודיה שוה פרוטה, פי' קס"ד שאף בשבועת עד אחד אין נשבע אלא על כפירת שתי כסף ומש"ה אקשינן והרי שנים מחייבין אותו פרוטה ועד אחד אינו מחייבו שבועה אלא על כפירת שתי כסף, ומפריקין מתניתין בשנשבע מפי עצמו מחמת הודאתו, מה דמר שמואל כל מקום שנים מחייבין אותו ממון וכו' בשנשבע מפי אחרים שעד אחד מכחישו דבטענת מלוה והעדת עד אחד אפי' לא טענו אלא בפרוטה וכפר חייב, ומאי דאמרינן לעולם אינו חייב עד שתהא הטענה שתי כסף וההודיה שוה פרוטה נראה שהוא שבוש ולא גרסינן בה וההודיה דהא לא בעי ביה מודה מקצת, כתבתי זה הירושלמי כולו מפני שיש בו סיוע לדברי רבינו הגדול ז"ל שאם דברי תלמידיו ז"ל היה לו להקשות והרי שנים מחייבין אותו בשמא ועד אחד אינו מחייבו בשמא, אלא שמעינן מינה שאפילו בשמא נשבעין בהעדת עד אחד.

ובשבועת השומרין איכא פלוגתא ביני רבנותא ז"ל, איכא מ"ד לא מחייבין אלא בכפירת שתי כסף דכי כתיב כסף או כלים בשבועת השומרין כתיב, ואיכא מ"ד לא בעינן כפירת שתי כסף אלא במודה מקצת ואע"ג דכתיב ביה כסף או כלים עירוב פרשיות כתוב כאן, וכי היכי דשדינן כי הוא זה אמלוה ולא אפקדון הכי נמי כסף או כלים אמלוה הוא דכתיב, וסברא קמא עדיפא ומסתברא טפי, חדא מדאמר שמואל אבל טענת מלוה והעדת עד אחד לא, לישמעין נמי בשבועת השומרין דאדרבה ההיא איצטריכא ליה לאשמעינן טפי, תדע דאיצטריך ליה למימר מ"ט דאמר קרא אלמא אי לאו קרא דמרבי ביה הוה מיפטר דגמרינן משאר כל השבועות שבתורה, ותו דהא כסף או כלים מידריש בכלל ופרט לענין שבועת השומרין כדאיתא לקמן בפירקין ואמאי לא מידריש נמי דמה כלים שנים אף כסף שנים לשבועת השומרין, ודקאמר רב יהוסף הלוי ז"ל משום דכסף כי אתא מעיקרא לכפירה הוא דאתא אדרבה מסייע לן דאי הוה כתיבה הכא הודאה איכא למימר דלא מידריש אשבועת השומרין דהתם לא צריך הודאה במקצת, אבל השתא דאכפירה קאי היאך נדרש לפניו ולא למקומו והרי הוא ענין לעצמו, ולא תטעה במה שאמרו גבי כי הוא זה ערוב פרשיות כתוב כאן, דהתם אינו ענין לפקדון מדרבה כדמפרש בגמרא בפ' הגוזל קמא (ק"ז א'), ועוד דהתם נמי לא שיעקר ממקומו אלא ה"ק אם לא ימצא הגב או אשר יאמר כי הוא זה ויכפור בשאר שלא היו דברים מעולם שאלו כופר בכל הפקדון פטור כל זמן שלא יטעון נאנסו, אבל לעקור פסוק ממקומו כל זמן שהוא ענין לעצמו לא אמרינן.

ואם תשאל א"כ לימא נמי שיהא פטור טען שוה פרוטה מחיוב שומר חנם, לא קשיא דכולהו מיעוטי דכתיבי בהאי פרשתא לענין תשלומי כפל ושבועה כתיב, מאי טעמא דהא לא כתיבא כאן ואם פשע ישלם כדכתיב בשאר השומרין אלא כל עיקרה של פרשה לתשלומי כפל ולשבועה באת ולפיכך לא נתמעטו כולן אלא מכפל ושבועה, וכן נמי שמלה דדרשי ביה בפ' מרובה למעוטי דבר שאינו מסוים, מכפל ושבועה אימעטי ולא מחיוב פשיעה, ופירושו חצי כלי שלא יצאו כלים למה שהן אלא בשלימין אבל לא בשבורין שאינן עושין מעין מלאכתן, ואם תאמר והרי קרקעות ושטרות שנתמעטו כאן ואפילו מדין פשיעה כדפרישית במציעא (נ"ז ב'), יש להשיב לך התם כיון דמעטיניהו רחמנא מחיוב שומר שטר ממילא שמעינן דלגמרי אימעוט משומר חנם ולא מיגמר הוא אלא גלויי מילתא בעלמא הוא, אבל הנך מיעוטי דאימעוט בשומר חנם ולא בשומר שטר אי לגמרי אימעוט מחיוב השומרין ליהדר וליתבניהו קרא בכל חד וחד כדכתיב בקרקעות, מדלא כתביניהו אלא בפרשה ראשונה ש"מ דמשבועה וכפל הוא דמעטיניהו ולא מחיוב השומרין, ובפרשה ראשונה שבאת ללמד על דין כפל ושבועה מיעטן הכתוב וה"ה לכל השומרין, אבל בשאר פרשיות שבאו ללמד תשלומי השומרין לא מיעטן הכתוב, נמצאו כל השומרין שוין שאין זה נשבע ומשלם אלא במה שזה נשבע ומשלם וכולהו נמי אתקוש להדדי, כך אני בעיני במדרשות אלו.

ועוד יש ראייה שאין שבועת השומרין אלא בכפירת שתי כסף מהא דאמרינן לקמן בפרק כל הנשבעין (מ"ח ב') גבי שותפין ואריסין והוא שיש כפירת טענה שתי כסף ביניהן, והנהו דמו לשומרין ומש"ה תקינו להו רבנן שבועה כעין דאורייתא בכפירת שתי כסף, ואי ס"ד בשומרין דעלמא לא בעינן שתי כסף היכי מחמרי רבנן בהני טפי משומרין דאורייתא דהא ההיא שבועה דומיא דשבועת השומרין של תורה תקנוה, אלא ש"מ בכולן צריך כפירת שתי כסף, וכן עיקר, אבל אין אני רואה כלל דבריו של הר"מ הספרדי ז"ל שאמר בנשבעין ונטולין צריכין שתי כסף שהללו אינן כשל תורה, ומה שדמה אותן לנשבעין שלא בטענה אינו מן השם.

רמב"ם הלכות טוען ונטען פרק ה הלכה ט

אין נשבעין על טענת חרש שוטה וקטן, אחד הבא בטענת עצמו או בטענת אביו לפי שזה המקצת שהודה בו לקטן אינו אלא כמשיב אבדה, וכן אם כפר בכל ובא עד אחד והעיד לקטן אינו נשבע שזה עד אחד ואין שם תובע שתביעתו וקטן אינה תביעה גמורה, נמצאת אומר קטן שאמר לגדול מנה לי בידך, או אבא היה לו בידך והלה אומר אין לך בידי אלא חמשים או אין לך בידי כלום ועד אחד מעידו שיש לו הרי זה פטור ז משבועת התורה, אבל אם שמר לקטן וטען שאבד הרי זה נשבע שבועת השומרין לפי שאינו נשבע מחמת טענה, וכן אם הודה שהיה שותף לקטן או אפוטרופוס עליו יעמידו בית דין אפוטרופוס לקטן וישבע השותף וכיוצא בו בטענת שמא. +/השגת הראב"ד/ וכן אם הודה שהיה וכו' עד טענת שמא. א"א נראין הדברים שנמסר החפץ לידו לשמירה מחיי אביו וכן השותף שהיה מחיי אביו והאפוטרופוס שמינהו בית דין ומסתלק כשהוא קטן וזה אינו מן המנין שבית דין משבעין אותו עכ"ל. +

רמב"ם הלכות גזלה ואבדה פרק ד

הלכה יז

נכנס לביתו של חברו שלא בפניו ונטל משם כלים בפני עד אחד ואין העד יודע כמה נטל הרי בעל הבית אומר עשרים כלים היו בביתי והגוזל אומר לא נטלתי אלא עשרה והם שלי חייב להחזיר העשרה מפני שהוא מחוייב שבועה ואינו יכול לישבע, ואינו נשבע על השאר אפילו שבועת הסת מפני שאינו יכול לטעון על הגזלן טענת ודאי. +/השגת הראב"ד/ ואינו נשבע על השאר אפילו שבועת הסת מפני שאינו יכול לטעון על הגזלן טענה ודאי. א"א ואם טענת בעה"ב אינה טענת ודאי היאך זה מחוייב שבועה ולמה ישלם העשרה מכח מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע. +

הלכה יג

וכן אם היה שם עד אחד בלבד ובעל הבית טוען שגזול הוא כלי זה בידו והלה אומר לקוח הוא בידי או בחובי גביתו או שלי היה ופקדון הוא אצלך הרי זה חייב להחזיר הכלי לבעליו בלא שבועה שאילו היו שם שני עדים היה חייב לשלם ועכשיו שאין שם אלא עד אחד חייב שבועה ואינו יכול לישבע שהרי אינו מכחיש את העד וכל המחוייב שבועה ואינו יכול לישבע משלם. לפיכך אם ו כפר ואמר לא נכנסתי לביתו ולא נטלתי כלום הואיל ואין שם אלא עד אחד והוא מכחישו הרי זה נשבע שבועת התורה שלא לקח מביתו כלום ונפטר. +/השגת הראב"ד/ וכן אם היה שם עד אחד בלבד וכו' הרי זה חייב להחזיר הכלי לבעליו בלא שבועה. א"א זהו תימה ומאחר שבעל הבית לא היה שם איך יש כאן טענת בריא כדי שיהיה זה מחוייב שבועה שאינו יכול לישבע ואולי נאמר אחר שימצאנה בידו טענת בריא היא אע"פ שלא ראה כשהוציאו מביתו אלא שהעד מעיד מכל מקום מכל זה הדין גאון חולק עליו ודבריו הם דברי הרב ז"ל. +

שבועת היסת**משפטי שבועות לרב האי גאון חלק א שער ה**

הרביעי והם השטרות אין נשבעין עליהם. ונאמר שדין השטרות על שני דרכים, האחד על מה ששואה הקלף, והשני על מה שכתוב בשטר. ואם תהיה הטענה על דמי הקלף, ראוי לשער אם יש בטענה כשיעור שתי כסף ופרוטה כפי שפירשנו חייב גזירה, ואפי' לצור על פי צלוחיתו, כמו שאמ' (ב"מ נ"ו ב) המוכר שטרותיו לבשם יש לו אונאה. ואם אין הטענה כשיעור שתי כסף ופרוטה מתחייב שבועת היסת. שאין הפרש בין הטענה זו לשאר הטענות שהוציאת התורה אם אין עקר תביעתם בדמיהם

טור חושן משפט סימן פח

והא דבעינן כפירת ב' מעין דוקא במודה מקצת אבל כפר בכל ועד אחד מכחישו אפילו לא כפר אלא בפרוטה חייב: ובשבועת שומרין איכא פלוגתא ביני רבוותא איכא מאן דמחייב אפילו אין בכפירה ב' מעין ואיכא מאן דלא מחייב עד שיהא הכפירה ב' מעין ולזה הסכים א"א הרא"ש ז"ל ובשבועת היסת כתב ה"ר ישעיה שצריך כפירת ב' מעין דכל דתיקון רבנן כעין דאורייתא תיקון אבל רבינו האי כתב שמשביעין אותו אפילו על ש"פ והכי מסתברא:

בית יוסף חושן משפט סימן פח

ו בשבועת היסת כתב ה"ר ישעיה שצריך כפירת שתי מעין. גם הר"ן כתב פרק שבועת הדיינין (שם סוף דבור ראשון) דמסתברא שאין מחייבין אותו בפחות משתי כסף כיון שאין בשבועת התורה חיוב שבועה בפחות משתי כסף אלא בעד אחד ומשום קרא דכתיב (דברים יט טו) לא יקום עד אחד באיש עכ"ל. ואם לדין יש תשובה דהא שבועת השומרין אליבא דהרמב"ם והר"ן מיגאש הרי היא בפחות משתי כסף ועוד דכיון דרבנן תקון הך שבועה כדי להציל עני מגוזלו סברא דבכל גוונא תקנו אותה אפילו בשוה פרוטה כיון שהוא ממון וכדברי רבינו האי. והמרשים כתב דהכי מסתברא מדלא הזכירו חילוק זה כשהזכירו החילוקים שבין שבועה דאורייתא לשבועה דרבנן:

משפטי שבועות לרב האי גאון חלק א שער שבועת היסת

ואעפ"י שאמרנו כי אלו ג' דברים העבדים והקרקעות והשטרות אין נשבעין עליהם לא אמרנו אלא בגזירה אבל שבועת היסת שהיא מדרבנן נשבעין עליהם, לפי שמצינו בגמרא וההלכה נתפשטה להראות פנים בחיוב שבועה על הקרקעות והשיבו על דרך קישוי (כתובות פ"ז סוע"ב) והא אין נשבעין על טענת כפירת קרקעות ופירקו במסקנא אלא אמר רבא שבועה מדרבנן. אבל ההקדשות אין עליהם שבועה ולא אפילו בשבועת היסת שאין עליהם דרך שבועה מכל מקום. כי אין שבועה אלא בדבר הנעלם והנתבע והנטען בין איש לרעהו, אבל בין איש לבורא אין שם עיקר שבועה כלל, כדכתיב (שמות כ"ב) שבועת ה' תהיה בין שניהם אם לא שלח ידו במלאכת רעהו...

שו"ת הרי"ף סימן צז

שאלה. ראובן תבע שמעון בשטר ואמר שמעון לא היו דברים מעולם הורה אחד מן התלמידים שיש עליו שבועת היסת לפי שכפר בשטר מעיקרו וטען שמעון איני חייב שבועה שלא כפרתי בדבר שעיקרו ממון אלא יש על ראובן להביא ראיה ששטר זה מקויים בחותמיו ושהיתה לו בו זכות להוציא בו ממון ואחר כך אתחייב לו שבועה. והשיב זה התלמיד לשמעון ואמר לו חייב אתה לישבע מכיון שאילו הודית ששטר זה הפקידו אצלך ראובן ואבדתו בידיים היה לך לפרוע מה שהיה בו על עקר מה שאמר' בשורף שטרותיו של חברו אמר אמירמ מאן דדאין דינא דגרמי וכו' אם כפרת בו נתחייבת לישבע שבועת היסת על עיקר מה שאמרת רבינו בהלכות לענין אלו דברים שאין נשבעין עליהם שבועה דאורייתא

אבל שבועה דרבנן נשבעין ועוד טען שמעון ואמר שאפילו יתחייב שבועה אינו נשבע משום שהוא תלמיד חכם וטען שראה כן בתשובה לאחד מן הגדולים.

תשובה עיינתי על שאלתך והריני נותן לך עיקר שתסמוך עליו והוא שאמרו אלו דברים שאין נשבעים עליהם העבדים והשטרות והקרקעות וההקדשות שומר חנם אינו נשבע נושא שכר אינו משלם. נתברר לנו ממנו שדין השמירה אינו בדברים אלו וכן דיני הכפירה אין בהן כמות שהן במטלטלין והפשיעה אין השומר נתחייב בה בין שומר חנם בין שומר שכר ואפילו הודה שפשע בה משום שאמר שומר חנם אינו נשבע נושא שכר אינו משלם אבל אם כפר בעיקרו בו אמרנו ובפני עצמן נמי לא אמרן אלא בשבועה דאורייתא אבל בשבועה דרבנן משביעין ליה. והוא נכנס בדין זה שאמר רב נחמן ומשביעין אותו שבועת היסת וכל תביעות שבעולם משוה פרוטה ולמעלה הן נכנסין בכלל זו התקנה לפי שכל מי שתובע את חבירו בשום דבר שאילו היה מודה היה מתחייב אם כפר בו הרי הוא מתחייב שבועת היסת זולתי הקדשות שאם הודה משלם ואם כפר אינו נשבע וכיון שכן הוא והפקיד ראובן אצל שמעון שטר וטען שאילו היה השטר היה פורע ממון ושמעון כופר. מכיון שאילו הודה שמעון בדבר היה מתחייב להחזירו לראובן כיון שכפר בו ישבע ואינו מן הדין כמו שטען שמעון שאין משביעין אותו עד שיביא ראיה שהוא מקויים שאין אנו משביעים אותו אלא טענת ראובן כמו שאילו טען ראובן שנתן לשמעון בגד שוה עשרה זהובים לא היינו מצריכין לראובן להביא ראיה שהיה שוה עשרה זהובים ואחר כך ישבע אלא משביעין אותו על טענתו אבל אם הודה שמעון שהופקד אצלו השטר ופשע בה ואבד אין מחייבין אותו לא לשלם ולא לישבע שהתורה פטרתו אבל אם ירצה יש לו להחרים סתם בפניו מי שהטמינו ואע"פ כן שאבד ממונו של חבירו אין דנין דינא דגרמי אלא למי שאבדו בידים שאין מדרך שמירה כגון השורף שטרותיו של חבירו וזהו שאמר' אם נתחייב תלמיד חכם אינו נשבע וטען שראה כן בתשובה לגאון אחד אין בעולם כלו גאון שאומר דבר זה וכל תלמיד חכם שאינו מקבל עליו את הדין אינו תלמיד חכם:

שו"ת מהר"ם מרוטנברג חלק ד (דפוס פראג) סימן תתקח

וששאלת ראובן שהיה חשוד על השבועה ותבעו שמעון מחמת קרקע ונתחייב עליה בב"ד שבועה יש להם להשביעו על אותו קרקע או להפכה על מי שכנגדו. כך דעתי נוטה ששבועת קרקע גזירתא לא מהפכי' לה על שכנגדו דשבועת קרקע לאו דאורייתא דתנן (שבועות מ"ב ע"ב) אלו דברי' שאין נשבעי' עליהן הקרקעות והעבדים והשטרות וההקדשות וגאונים תקנוה וכיון דתקנתא היא תקנתא לתקנתא לא עבדי' אבל אם נתחייב הנתבע שבועה על מטלטלי' ואפכוה אשכנגדו על [ידי] גלגול [משתבע] נמי אקרקעות דתנן (קדושין כ"ו ע"א) זוקקי' הנכסי' שיש להן אחריות לשבע עליהן.

ראבי"ה תשובות וביאורי סוגיות סימן תתקצה

שאלה מהרב ר' ברוך דלתות מנקש, נפרד לקשקש, משמת מוקש, מיישר עיקש, לתאוה מבקש. מורי הרב ר' אליעזר (ו)אשאלך והודיעני האיך יצאה הוראה מלפניך עתה בשבועת קרקעות אם נשבעין עליהן שבועת היסת מדרבנן. דבחזקת הבתים (ב"ב לג ע"א) משמע דאין נשבעין עליהן לגמרי, כעובדא דרבה בר שרשום דמסיק התם מיגו דאי בעי אמר לקוחה היא בידי. וכן רשב"ם פירש התם דאין נשבעין על הקרקעות, ועוד (דאנן) [דשני] חזקה במקום שטר קיימא.

ובשערי רב האיי (משפטי שבועות ח"א שער שבועת היסת) מצאתי דשבועת היסת שהיא מדרבנן נשבעין על הקרקעות וראייתו מיהא דגרסינן בכתובות בפרק הכותב (פז ע"ב) גבי עד אחד מעידה שהיא פרועה ועוד אין נשבעין על כפירת שיעבוד קרקעות אלא אמר רבא מדרבנן כדי להפיס דעתו של בעל ע"כ.

ועוד נראה דסברא הוא כי היכי דתקון רבנן שבועת היסת גבי כופר הכל אע"ג דמדאורייתא פטור הכי נמי תקון הכא ומיהו כשכופר הכל בקרקעות דאין נשבעין דתקנתא לתקנתא לא עבדינן כדאמרין בשבועת הדיינין (מא ע"א מו ע"ב). ואע"ג דהתם בהכותב תקנתא לתקנתא הוא דהא נשבעת ונוטלת, וי"ל שאני התם שאפילו בלא שבועה יכול להאמינה מטעם מיגו. ובשבועת הדיינין (מא ע"א) אמר גבי שטר אי טעין ואמר אישתבע לי דלא פריע הוא משביעין ליה. אע"ג דכופר בכל הוי כפירת שיעבוד קרקע. ואם לי ספק הוא, לך אור מראיהו.

והנה לך התשובה שהשיב לי הרב ר' שמחה. על שבועת קרקע כל הגאונים פסקו דנשבעין מדרבנן מההיא דפרק הכותב וגם האלפסי (שבועות דכ"ג ע"ב) ובספר הדיינין. אבל רבינו יב"א דוחה דא התם טעמא רבא אית בהו דפרע דייק מפרע לא דייק (כתובות שם), וכן גבי עד אחד מעידה שהיא פרועה משום דמסייע ליה עד אחד ותקינן שבוע' כדי להפיס דעתו של בעל הבית. ובשם רבינו שב"ט מצאתי שהביא מרבה בר שרשום בפרק חזקת הבתים (לג ע"א) דאי אוכלה שיעור זוזי מיגו דאי בעינא אמינא לקוחה בידי מהימנא, ואי איכא שבועה דרבנן מה הועיל סוף סוף אי אמר לקוחה היא בעי לאשתבועי. ואע"ג דההוא נמי איכא למידחי שאני התם דשני חזקה במקום שטר מכירה עומדין, [ו]לא תקינו שבועה במקום שטר, אלא כגון שטרי הלואה וכתובות שעומדין לפרעון וזימנין דשטר לשטרא או פשיטי דספרא אבל מכירה אינה עומדת לחזור בו, מיהו כך דיני לפני מורי, ואם שגיתי הביני לי כי לא באתי כי אם ללמוד שלא להשכין בלבי עולה.

ודאי על כפירת גוף הקרקע כגון קרקע פלוני מכרתו או נתתי לי או עשר גפנים מכרתי לך והלה אומר לא היו דברים מעולם, לא תיקנו שבועה דלא מתקני רבנן שבועה דליכא דכוותא באורייתא. כדאמרין בשנים (הוחזק) [אוחזין ד] (ע"א). וראייה מפרק הזהב (נח, ע"א) גבי הקדשות שבועה זו תקנת חכמים שלא יזלזלו בהקדשות, מכלל דקרקעות וכל הנך דאין נשבעין עליהן דלא שייך בהו טעמא דזילותא אפילו תקנת חכמים ליכא. ומה שפסקו רבותינו הגאונים דנשבעין

מדבריהם, דווקא על כפירת שעבוד קרקעות דשבועה לאו על גוף הקרקע כי אם על כפירת המטלטלין. ואין ראייה גדולה מדאישתבע לי דלא פרעתיך (שבועות מו ע"א) ומהבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא וכו' (כתו' פז ע"א) אפילו בשטר דנשבע. והיא גופא לא ידענא מגלן דכפירת שעבוד קרקעות חשיב' שבועת קרקעות, והלא הכפירה אינו כי אם על המטלטלין, ותלו קצת בפלוגתא דאביי ורבא (פסחים ל סע"ב) אי למפרע הוא גובה או מכאן ולהבא אמאי אין נשבעין. ותו למאן דאית ליה (שבועת) שיעבודא דאורייתא הרי דין שעבוד שלא בשטר כמו בשטר, אם כן לא משכחת שבועה בהלוואה ועקרת המקרא דכי הוא זה.

תשובה. ערום יענה בדעת כי לא מודעת, אך נבער איך יפער, פיהו רך ונער ומצער, לפני אלוף ביהודה, גבר בכולה, אך מצות מורי הרב ר' ברוך אשמורה.

דע כי כי מעשה בא לידי בימי מורי אבי נ"ע בשכירות קרקע והייתי רוצה לפטרו משבועה, דשכירות קרקע חשיב כמכירת קרקע כדאמרין בפרק הזהב (ב"מ נו ע"ב) גבי אונאה מי כתיב ממכר לעולם וכו'. והשיבני אבא מרי על החדשים אנו מחשים פלוגתא דרבבבא היא בשבועת מכירת קרקע, אלא שאתה מגלגל עלינו שכירות קרקע שלא לישבע.

ונר' דאין לישבע כלל אקרקעות אפילו שבועת היסת ואין להאריך כי גלוי לכם הכל. ומה שחלק הרב ר' שמחה בין גוף קרקע לבין כפירת שיעבוד קרקעות מפני שעל המטלטלין באים לדון, תשובה לדבריו מפרק שנים אוחזין (ב"מ ד ע"ב) גבי סלעין דינרין מלוה אומר וכו' ומסיק עלה משום דאין נשבעין על כפירת שיעבוד קרקעות. וגם מפרק שבועת הפקדון (שבועות לז ע"ב) דא"ר יוחנן הכופר בממון שיש עליו עדים חייב בשטר פטור וטעמא משום דהוי כפירת שעבוד קרקעות. וכיון דמדאורייתא דין אחד להם לגוף הקרקע ולשעבוד, לדבריו תיקשי ליה מתקני רבנן שבועה דלית דכוות' באורייתא. אך אם תיקנו שבועה תיקנו כדי להפיס דעת(ו) התובע ככל שבועת היסת כדאמרין בהכותב (כתו' פז) גבי עד אחד מעידה שהיא פרועה. ולהבא ליפרע מנכסי יתומים דלא יפרע אלא בשבועה דמשמע אפילו בשטר, ומדאישתבע לי דלא פרעתיך שהבאתם שניכם ראייה דנשבעין על כפירת שעבוד קרקעות, לא צהריתו בה, דמה ענין היכא שכופר ואומר לשקר ואברי השטר, להיכא שמודה לשטר אלא שטוען שפרע. דהתם ודאי נשבע לאמת דבריו כדאמרין בהכותב (פז ע"ב) דפרע דייק דמפרע לא דייק ורמו רבנן שבועה עליה כי היכי דתידוק. ומדפריך עלה. בשבועות (מא ע"א) וכי מה בין זה לפוגם את שטרו וכו', ש"מ (שטען) [שטעם] אחד להם ולאלו השבועות. ודוק ותשכח שכדברי כן הוא. ואע"ג דגבי עד אחד מעידה שהיא פרועה מסיק כדי להפיס דעתו, הכל טעם אחד הוא ותלוי זה בזה.

והא דקשיא לנו למאן דאמר שעבודא דאורייתא אפילו בעל פה בסוף גט פשוט (קעה ע"ב) ובפ"ק דקידושין (יג ע"ב) והנה הוא כמו שטר וגובה אפילו מלקוחות, א"כ איך ישבע ממי הוא זה מדאורייתא, הלא כפירת שעבוד קרקעות הוא והאיך נוקים כי הוא זה. איכא למימר באומר בשעת הלוואה כל נכסיי אלו הן. כדאמרין בפרק מי שמת אמילתא אחריתי. אי נמי כדאמרין התם דאמרי סהדי ידענא ביה דלא הוה ליה ארעא מעולם. אי נמי כגון שהלווה התנה שלא לשעבד קרקעותיו שרוצה למוכרו מפני דוחקו.